

Nr 15.

Ankom till Riksdagens kansli den 8 april 1913 kl. 4 e. m

*Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 15,
i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl.
Maj:t angående utredning och förslag i fråga om läkar-
undersökning av folkskolebarn m. m.*

I en inom Andra kammaren väckt, till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 59, hava herrar *Anderson* i *Knapasjö* och *Enderstedt*, med instämmande i motionens syfte av herrar *Danielsson* och *Carlson* i *Herrljunga*, föreslagit, det Riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, på vad sätt obligatorisk läkarundersökning av nyinskrivna folkskolebarn lämpligast skulle kunna anordnas samt ock utreda kostnaderna härför och för Riksdagen framlägga det förslag, vartill denna utredning kan giva anledning.

Vidare hava i en likaledes inom Andra kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 155, herrar *Hallén* och *Helger*, med instämmande i motionens syfte av herrar *Lundgren* i *Björna* och *Hellberg*, föreslagit, att Riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, huruvida och under vilka förutsättningar bidrag av statsmedel må kunna utgå till årlig läkarundersökning av samtliga skolpliktiga barn inom vissa eller eventuellt samtliga skoldistrikt, och till Riksdagen inkomma med de lagförslag, vartill en dylik utredning kan giva anledning.

Beträffande motiveringen till nämnda förslag hänvisas till respektive motioner.

Andra kammarens andra tillfälliga utskott har i anledning av de väckta motionerna anfört följande:

Bihang till Riksdagens protokoll 1913. 12 saml. 1 avd. 12 häft. (Nr 15.)

Andra kam-
marens
andra tillfälliga utskott.

»Utskottet har ansett dessa motioner stå i det förhållande till varandra, att de böra handläggas gemensamt; och har utskottet i anledning härav och med hänsyn till det resultat, vartill utskottet i den föreliggande frågan kommit, jämväl företagit motionerna i fråga till behandling i ett sammanhang.

Frågan om läkarundersökning av skolpliktiga barn är enligt utskottets mening värd allt beaktande. Samhället har alltför stora intressen att bevaka med avseende å det uppväxande släktets hälsa för att det skall kunna överlämna omvårdnaden därom uteslutande åt det enskilda initiativet. I samma mån som åtgärder i profylaktiskt syfte vidtagas till folkhälsans bevarande, lära i framtiden det allmännas kostnader för de sjukas vård och underhåll komma att minskas. Kunna således ökade uppoffringar från det allmännas sida i nu förevarande avseende med fog ifrågasättas för de fall, där förhållandena så kräva, gäller frågan med hänsyn till de föreliggande motionerna närmast, huruvida hälsotillståndet hos landets folkskolebarn påkallar något sådant. En utredning härutinnan kan i viss mån redan sägas pågå. Jämlikt Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning har nämligen 1911 års Riksdag till bestridande av utgifter för undersökningar rörande hälsovårdsförhållandena vid folk- och småskolor å Sveriges landsbygd beviljat ett anslag på extra stat för år 1912 av 5,000 kronor. Denna utredning, som skulle verkställas genom svenska provinsialläkarföreningens försorg, från vilken initiativet jämväl utgått, omfattar enligt den av nämnda förening framlagda planen, förutom en kortare historisk översikt över skolhygienens utveckling, skolhuset med inredning och undervisningens hygien, också lärjungarnas hälsotillstånd. Ehuru denna utredning knappast torde bli av någon större omfattning, synas dock de resultat, den i avseende å hälsotillståndet bland skolbarnen kan komma att giva, möjligen kunna bli av värde vid det nu föreliggande spørsmålets behandling. Vad åter städerna angår, föreligger redan nu ett icke oväsentligt statistiskt material i detta avseende att beakta. Av detta inhämtas, att en rationell tillsyn för närvarande ägnas barnens hälsoförhållanden i flertalet av våra större städers folkskolor. Närmast fäster sig intresset i detta sammanhang givetvis vid den allmänna sjuklighetsprocenten bland barnen. Det visar sig då, att t. ex. i Gävle vid läkarundersökningen år 1908 (den sist tillgängliga rapporten) icke mindre än 69 $\frac{1}{4}$ proc. av barnen voro sjuka och att av dessa 30,95 proc. voro angripna av sjukdomar av större betydelse. Från Norrköping uppgavs för år 1911 antalet »barn med sjukdomar av betydande art» vara 28,5 proc. I Stockholm var motsvarande siffra för vårterminen 1911 28,9 proc., i Hälsingborg 31,29 proc. och i Malmö 19

proc. I Göteborg, där synbarligen en annan beräkningsgrund följts, var antalet »sjuka barn i allmänhet» (d. v. s. barn, behäftade med sjukdom av större eller ringare betydelse) i småskolans andra klass 42,1 proc. och i folkskolans första klass 49,2 proc. Denna siffra visar på ett belysande sätt, både huru sjukdomsrisker tilltager vid högre ålder och huru måhända nedärvda sjukdomsanlag då alltmer framträda.

Nu kan visserligen invändas, att man bör kunna hoppas på ett betydligt bättre hälsotillstånd bland landsbygdens barn, och att man därför utgår från en felaktig förutsättning, om man antager, att samma svåra förhållanden äro rådande på landet som i städerna. Detta är naturligtvis delvis sant. Och säkerligen finnas många trakter i vårt land, där tack vare åtskilliga gynnsamt samverkande omständigheter skolbarnens allmänna hälsotillstånd kan sägas vara tillfredsställande. Men visst är också, att i synnerligen många bruks- och industrisamhällen en förändring till det sämre inträtt i befolkningens levnadsförhållanden, vilket återverkat på hälsotillståndet. Undernäring i hemmen — denna må nu bero på fattigdom, bristande kunskap att tillreda billig och närande föda eller dessa omständigheter i förening — tär sålunda på barnens hälsa. Osunda bostadsförhållanden, bristande renlighet, alkoholism och åtskilliga andra faktorer torde också finnas, vilkas degenerativa och hälsoförsämrande inverkan på barnen lätt kan påvisas. Jämväl av andra orsaker torde det allmänna hälsotillståndet bland folkskolebarnen vara ganska skiftande i olika delar av landet.

Står det sålunda fast, att en effektivt ordnad tillsyn över folkskolebarnens hälsotillstånd är högeligen önskvärd, gäller frågan, huru denna tillsyn skall kunna ordnas. Utskottet vill då först framhålla, att den nu ifrågasatta läkarundersökningen, i betraktande av svårigheterna att anskaffa tillräckliga läkarkrafter och de stora kostnaderna härför, givetvis ej kan tänkas komma att omfatta hela landet, utan, i förstone åtminstone, väl torde böra begränsas till folkrikare och i kommunikationshänseende bättre lottade trakter. Med hänsyn härtill vore det också enligt utskottets mening mindre välbetänkt att nu göra en dylik läkarundersökning obligatorisk. Fastmer torde det böra överlämnas åt varje särskilt skoldistrikt att själv besluta i denna sak.

Vad därefter vidkommer frågans ordnande ur ekonomisk synpunkt, vill det synas utskottet, som om en framkomlig väg vore, att de kommuner, där dylikt behov av skolläkare föreläge, sattes i stånd att med understöd av allmänna medel tillgodose detta behov. I den ena av de föreliggande motionerna har uttalats, att om skoldistriktet tillhandahåller

lokal och bestrider hälften av kostnaden för läkarens aulitande, borde den andra hälften utgå av statsmedel. En annan möjlighet vore, att bidrag av landstingsmedel därjämte erhöles. Huruvida ett eventuellt statsbidrag bör stå i viss proportion till skoldistriktets eget bidrag eller utgå efter annan beräkningsgrund, därom torde klarhet vinnas genom en kommande utredning. I den mån som en enhetlig grund vid taxeringsförfarandet i våra kommuner kan åstadkommas, torde ock i en utredning beaktande lämpligen kunna skänkas åt den i en av de förevarande motionerna framförda synpunkten, att en för nu ifrågavarande ändamål av statsmedel avsatt fond närmast bleve tillgänglig för kommuner, vilkas utdebitering till skola och eventuellt fattigvård överstege en viss summa.

Beträffande därefter huru denna läkarundersökning borde anordnas och i vilken omfattning den skulle kunna genomföras, därom tilltror sig utskottet icke att göra ett uttalande. Möjligen kunde man tänka sig en anordning med distriktsskolläkare. Inrättande av skolkliniker, såsom i våra större städer låter sig av såväl ekonomiska som lokala skäl näppeligen tänkas.

Närmaste vinsten med den av motionärerna ifragasatta läkarundersökningen torde vara de råd och upplysningar angående barnens hälsa, som föräldrarna och lärarna erhöles av läkaren. Det skulle således gälla allenast ett rent profylaktiskt arbete, vars stora betydelse ligger i öppen dag. Åstadkommandet på det allmännas bekostnad av helt eller delvis fri läkarvård åt barn från mindre bemedlade eller medellösa hem är något, som med hänsyn till såväl den ekonomiska sidan av saken som läkartillgången ej kan ifrågasättas. Mycket vore dock vunnet, om en grundlig undersökning av folkskolebarnens hälsa kunde företagas först och främst vid barnens intagande i småskolan och därefter, såsom fallet är i flera städer, vid exempelvis barnens uppflyttning i folkskolans första och tredje klass eller ock å andra lämpliga tider.

Under åberopande av det sålunda anförda får utskottet hemställa, att Andra kammaren ville, i anledning av herrar Andersons i Knapasjö och Enderstedts samt herrar Halléns och Helgers förevarande motioner, för sin del besluta, att Riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, i vilken mån läkarundersökning av lärjungarna i landets små- och folkskolor må kunna införas, ävensom i vilken utsträckning och under vilka förutsättningar bidrag av statsmedel må kunna utgå till dylik undersökning, samt till Riksdagen inkomma med det förslag, vartill utredningen kan föranleda.»

Andra kammaren har bifallit ifrågavarande hemställan; och har detta kammararens beslut delgivits Första kammaren, som hänvisat ärendet till förberedande behandling av sitt första tillfälliga utskott.

*Andra
kammarens
beslut.*

På framställning av Kungl. Maj:t beviljade Riksdagen år 1911 till bestridande av utgifter för undersökningar rörande hälsovårdsförhållandena vid folk- och småskolor å Sveriges landsbygd ett anslag på extra stat för år 1912 av 5,000 kronor. Dessa undersökningar skulle, såsom i Andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande finnes omnämnt, verkställas genom svenska provinsialläkarföreningens försorg och omfatta bland annat skolhuset med inredning, undervisningens hygien samt lärjungarnas hälsotillstånd. Låt vara, att den nu nämnda åtgärden endast åsyftar att åvägbringa en jämförelsevis begränsad och huvudsakligen statistisk undersökning, så visar beslutet dock, att Riksdagen behjärtar frågan om undersökningar rörande hälsotillståndet bland landets små- och folkskolebarn.

Utskottet.

En sådan Riksdagens ståndpunkt finner utskottet vara naturlig och riktig. Statens intresse av att barnens hälsotillstånd på ett tidigt stadium undersökes ligger i alltför öppen dag för att här behöva närmare utvecklas. Månet sjukligt anlag torde på så vis kunna kvävas i sin linda, medan det måhända eljest kunnat ödelägga individen och även, om det varit av smittobärande art, sprida sig till hans omgivning. En enligt utskottets mening viktig synpunkt i denna fråga är vidare den, att en av de primära förutsättningarna för framgångsrik skolgång är kroppslig hälsa. Då staten och kommunerna offra mycket för skolundervisningen, synes det framstå som en ganska rimlig konsekvens att icke underlåta en åtgärd, som i hög grad är ägnad att göra undervisningen effektiv. Slutligen torde även förtjäna framhållas, att föräldrar och målsmän väl kunna anses hava rätt fordra, att i möjligaste mån förebygges, att deras barn i skolan ådraga sig smitta eller ohälsa.

För utskottet har det från början stått klart, att de undersökningar, varom här är fråga, icke böra göras obligatoriska, utan att det bör stå varje skoldistrikt fritt att, i den mån betydelsen av sådana läkarundersökningar kommer till uppskattning, besluta därom. Huruvida undersökningarna endast böra avse de nyinskrivna folkskolebarnen och sålunda ske årligen eller företagas periodiskt med vissa mellanrum och då omfatta samtliga skolpliktiga barn, är utskottet icke i stånd att för närvarande bedöma. Vid den utredning härom, som enligt utskottets mening bör komma till stånd, torde böra beaktas, att på ett senare stadium av skolgången, då arbetet i skolan mera forceras, barnens hälsotillstånd ofta företer

större känslighet än vid inträdet i skolan, och att deras mottaglighet för sjukdomar då ökats. Vid ett sådant senare stadium torde även lärarnas erfarenhet beträffande barnens hälsotillstånd hava stadgats och därigenom måhända kunna i viss mån tjäna den undersökande läkaren till ledning. I övrigt torde de lokala förhållandena i en del landsändar påkalla en annan anordning för undersökningarna därstädes än den, som på andra håll kan befinnas lämplig.

Då utskottet, såsom redan blivit framhållet, utgår från att läkarundersökningarna av folkskolebarn icke böra göras obligatoriska, vill det synas utskottet, som om de betänkligheter, man ur ekonomisk synpunkt må kunna hysa mot förslaget, borde väsentligt reduceras. I vilken utsträckning och under vilka former det allmänna må bidra till bestridande av kostnaderna för läkarundersökningar, torde först efter en ingående prövning kunna bestämmas. Enligt utskottets förmenande är det dock redan från början klart, att de kostnader, ett skoldistrikt på landsbygden får vidkännas för åvägabringande av nu omtalade läkarundersökningar, i regel måste bli avsevärt större än motsvarande kostnader för ett skoldistrikt i stad, varför utskottet jämväl förmodar, att vid statsbidragets fördelning mellan stad och landsbygd hänsyn måste tagas till denna skiljaktighet.

Av det nu sagda torde framgå, att utskottet anser sig böra till övervägande förorda beviljandet av ett statsanslag, varur bidrag kunde, efter ansökning, utgå till sådana skoldistrikt, som beslöte anordna läkarundersökningar av folkskolebarn och som prövades vara i behov av understöd för deras verkställande. De krav, som i detta hänseende kunna ställas på det allmänna, torde icke komma att bli alltför stora. Under alla förhållanden torde de fullt motsvaras av de för vårt folk välsignelserika verkningar, som en undersökning av barnens hälsotillstånd i små- och folkskolorna — liksom redan är fallet i de allmänna läroverken — får anses komma att medföra.

På grund av det sålunda anförda får utskottet hemställa,

att Första kammaren måtte på det sätt biträda Andra kammarens i ärendet fattade beslut, att Första kammaren för sin del beslutar, att Riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, huruvida och i vilken utsträckning bidrag av statsmedel må kunna utgå till skoldistrikt, vilka beslutat anordna läkarundersökning, i större eller

mindre omfattning, av lärjungar i små- och folkskolorna, samt för Riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan giva anledning.

Stockholm den 8 april 1913.

På utskottets vägnar:

HUGO HAMMARSKJÖLD.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit: herrar Hammarskjöld, Stadener, Hallberg, Sandler, Bergqvist, Oscar Olsson och Valerius Olsson.
